

Rapport från ”Culture, Knowledge and Community” i Barcelona 6-9 oktober 2024.

Tack vare resestipendium från Svensk biblioteksförening kunde jag delta på konferensen *Culture, Knowledge and Community* i Barcelona i oktober 2024. Orsaken till min medverkan var åtaganden inom den stående kommittéen för Public Libraries Section inom den internationella biblioteksorganisationen IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions). Under konferensen hölls ett möte för sektionen, därutöver ledde jag tillsammans med Martin Memet Könick och Elin Golten en workshop på tema *Democracy and Public Libraries*. Tyvärr blev jag sjuk under resan, vilket innebar att jag inte kunde vara med på allt som jag planerat. Det var dock givande att ta del av föreläsningar och seminarier som rörde olika delar av framför allt den spanska bibliotekssektorn. Till mötet för Public Libraries Section hade jag förberett följande anförande, här i svensk översättning och något nedkortat:

Läget för folkbiblioteken i Sverige ter sig något osäkert, exempelvis med tanke på att den nationella biblioteksstrategin löper ut 2025 och en ihållande brist på initiativ från kulturministern. Skolbiblioteken ser förbättringar med tydligare lagstiftning och ökade resurser, men folkbiblioteken står inför en mer osäker situation. Svensk Biblioteksförening arbetar för att förbättra villkoren för folkbiblioteken genom att höja medvetenheten om dess samtida roller, exempelvis genom opinionsbildning och kunskapshöjande insatser.

Lokalt finns stora skillnader. Många folkbibliotek har starka samarbeten över kommungränser, vilket gynnar de mindre biblioteken. Många små bibliotek står dock utanför sådana samarbeten och blir därmed mindre motståndskraftiga. Skillnaderna mellan folkbibliotek ökar, och stora bibliotekskommuner har i regel bättre förutsättningar att anpassa sig till ett snabbt föränderligt samhälle.

Trots budgetutmaningar förblir folkbiblioteken viktiga och välanvända mötesplatser. Personalen arbetar hårt för att förnya och utveckla verksamheten. Hela infrastrukturen för livslångt lärande, inklusive till exempel studieförbund och folkhögskolor, står inför ekonomiska utmaningar, vilket minskar möjligheterna att utjämna kunskapsklyftor och bidra till att motverka polarisering i samhället.

Sverige saknar ännu en sammanhållen e-medietjänst för bibliotek, till skillnad från andra nordiska länder. Det finns dock nationella e-medietjänster för prioriterade grupper, som Bläddra, Världens bibliotek och Legimus. En viktig utveckling är Tillgänglighetsdirektivet som träder i kraft 2025, vilken kräver att e-böcker och läsprogram tekniskt ska vara tillgängliga för alla.

Antalet folkbibliotek har minskat stadigt i Sverige, från 1 541 år 1996 till 1 070 år 2023. Detta understryker behovet av förnyat fokus och investeringar i vårt folkbiblioteksväsende. Trots utmaningar finns dock ännu möjligheter till tillväxt och förbättring, inte minst genom sektorns samlade kompetens och en i relativa termer god samverkanskultur inom den svenska folkbibliotekssektorn.”

Kommitteens övriga medlemmar gav på liknande sätt sin bild av situationen i respektive land, vilket sammantaget gav en rik bild möjligheter och utmaningar på ett globalt plan. Ett tema som gick igen i många redogörelser – och på konferensen i dess helhet – var bibliotekens betydelse som demokratisk aktörer i sina respektive samhällen. Den workshop som vi höll på temat *Democracy and Public Libraries* väckte således intresse och engagemang.

Vi inledde workshopen med en presentation av resultaten från en enkät som vi skickat ut till nationella biblioteksföreningar över hela världen. Cirka 40 biblioteksföreningar världen över svarade på enkäten. Enkäten byggde på en förståelse av bibliotekens demokratiska roll som den beskrivs i IFLA/Unescos folkbiblioteksmanifest, samt tog stöd i den flerdimensionella syn på begreppet demokrati som institutet V-Dem använder i sina mätningar av demokratins utveckling i världen. Enkäten bestod av följande frågor:

1. To what extent do your public libraries support free access to information, ideas and works of imagination without censorship or restrictions?
2. To what extent do your public libraries promote participation, social inclusion and active involvement in society?
3. To what extent do your public libraries support public discourse and make room for different views on societal matters?
4. To what extent do your public libraries support decision making processes in society, for example in connection to elections?
5. To what extent do your public libraries improve accessibility to all inhabitants, with special regard to members of minorities and vulnerable groups?

Resultatet visade, inte så överraskande, på stor spridning världen över. Många länders bibliotek står inför svåra eller rentav oöverstigliga hinder med avseende på den demokratiska roll som beskrivs i *IFLA/Unescos folkbiblioteksmanifest*. Efter denna presentation reflekterade vi kring det faktum att demokratin generellt är på tillbakagång runtom i världen.

Autokratisering, ökande hot mot exempelvis yttrande- och mötesfrihet, samt valmanipulation och stegrande ojämlikhet, är bara några exempel på fenomen som på lokal, nationell och global nivå påverkar folkbibliotekens möjligheter att arbeta med sitt uppdrag. Försvagade demokratiska institutioner och maktkoncentration, inskränkningar i mediefrihet och brister i journalisters och författares säkerhet, samt ett snabbt föränderligt medielandskap, där manipulation och desinformation ständigt finner nya former, riskerar att ställa bibliotek och biblioteksmedarbetare i allt svårare situationer i framtiden. För att hantera detta lyfte vi under workshopen betydelsen av internationellt samarbete, exempelvis genom dokument såsom *IFLA/Unescos folkbiblioteksmanifest* och *IFLAs etiska regler för bibliotekarier och andra informationsspecialister*. Vi diskuterade också betydelse av internationellt samarbete genom delning av ”best practice” och andra former av erfarenhetsutbyte.

Konferensen i Barcelona var givande och intressant. Jag fick möjlighet att lära känna bibliotekssektorn i Spanien bättre samt fördjupa samarbetet inom den stående kommittéen för Public Libraries Section. För det vill jag tacka Svensk biblioteksförening som gjorde resan möjlig.

Peter Björkman